

על יהדות צפון אפריקה והשפה העברית

יהודי צפון אפריקה מהוים חלק חי מן העם המתרכז ומייצב עצמו כאומה בארץ-ישראל. ומבחינה זו היו שם ציונים, מעטים או רבים, ואולי היו שם, באופן יחסי, לא פחות ממה שהיו בארצות אחרות, מקום שהציונות מאורגנת יותר ופועלות על ידה ועדות, הסתדרויות וקרנות, אפס כי ב"כת" היה הרגש העברי פועם במעמקי הלבבות של יהודים אלו בחינת רמץ לזהט של אש-ציון המתגלמת במסורת, אולם עיקר הבעיה הוא מה ואיך לעשות כדי שאבר זה מגוף ישראל יופעל וימלא את תפקידו כחלק מן האומה, כוונת הדברים להדגיש, כי השיטוח הישנות, שנקטו בהן בעשרים השנים האחרונות בצפון-אפריקה, עבר זמנן. שיטות ישנות ומסורות ישנות! לא את היא הבעיה: קומץ ציונים פה ושם כדי להבטיח את הצלחת ה"פעולות" וה"מגביות", דבר שהיה מועיל אולי מקודם, אלא שכעת, אם נהיה בנים, נאמר גליות שעלול הוא להודיד את כבודנו הציוני, לגלות את קלוננו ברכים, כי קטנים, ממש ננסים, נלעגים אנחנו לעומת הדיאליות, הממשות הענקית המקפת אותנו.

ואם בברית עברית עולמית ידובר, תהיה הבעיה לשונית, הנה אומר, שעלי להצטמצם בעובדה הרוחנית בשטח השפה, הדגשתי, "עובדה רוחנית" הואיל ורכישת שפה אינה ענין מיכני בלבד, ובמיוחד אם הכוונה היא לשפת המולדת, בעית השפה היא בעית חיים ועלינו להעמידה ולנסחה בצורה זו.

בהפצת שפה טפלו מוסדות שונים אצל אומות אחרות. טפוסית היא, החברה הלאומית דנטה אליגיירי" להפצת השפה האיטלקית בארצות חוץ. כל מי שנזדמן לו להסתכל מקרוב בפעולתו של מוסד זה יודע שלא השיג תוצאות ראויות לשמן. חברה זו התאמצה לפעול למען השפה האיטלקית על ידי יסוד של ספריות השאלה, אך ספריות אלו היו מרכבות על פי רוב מספרים וחברות בשטח ההסטוריה, בעלי תוכן אנקדוטי לאומי, המכוונים לאצול זהר ותפארת לשם הנוך הרגש הלאומי. כפרנסי המוסד, הנעשים לבסוף משעממים, כך נשארים פרנסי האהבה או היוהרה הלאומית קהים ומטושטשים ובמרוצת הזמן יסתחמו מעין החיים בהם. התיים הם בעצמם יסוד השמוש בשפה, כשם שהם יסוד לידתה והתפתחותה. עוד בתקופת האחוד האיטלקי, כשנכנסו צבאות ויקטור עמנואל השני לרומא ב-1870, נתעורר הרוח איוו תהיה השפה האיטלקית הלאומית בין הצורות הרבות והדיאלקטים השונים שלה. העיר הבלשן הגדול ביותר שהיה לאיטליה או ולעלמים, היהודי הפטריוט גראציאדיו אסקולי; ניצור תרבות לאומית גדולה, היה ופעילה ואז תוצר שפה חיה וחדישה לאומה האיטלקית החדשה, שקמה לתתיה.

ואשר ליהדות צפון אפריקה, הרי קיימת בשבילה בעית השפה והיא נעשתה אינטנסיבית בעקב המצב החדש, שהוא קודם כל מצב נפשי, הואיל ומשאות-נפש מלוות ומתלוות בשנויים המדיניים. בשבילנו היא הבעיה של שפתנו הלאומית, השפה העברית האם חורב יתה ויהי לנו

מה נשאר לעבריתו התחפף ללשון "מדוברת" בתנאים כאלה נדמה הדבר לכלתי מתקבל על הדעת בשום אופן. שתוצרנה קבוצות מסוימות של רוכרי עברית, או ביתר דיוק מגנמי עברית — אינו מן הנמנע ואף אינו קשה ביותר באופן יחסי, כשם שלא היה קשה בארצות אחרות. אבל קדוץ שגורלה של העברית, בעולם לא נחרץ על ידי קבוצות כאלה, אם לא נרצה לומר, שדוקא עצם ההחזרתן של קבוצות אלה תוכל לשמש אבן בוחן ביחס לתיקוף האפשרויות ולכן גם להצלחה המעשית של הפעולה למען העברית המדוברת בארצות נכר, בהנאים הנוכחיים של העם היהודי. יש בין השאר עובדה כללית אחת הקובעת את גורל המעוטים ולשונותיהם בקרב עמים בארצות שונות והיא: סדת הקצב בהפצת שפתו הלאומית של העם השולט מבחינה מספרית או מדינית. בתקופת הפופולריזציה של התרבות בעשים "גטאות" רוחניים קשים יותר ויותר.

זאת היא בעיה תיונית: שמרנות מסוימת מסוג ידוע שהחרימה את בן-יהודה ואף שהיא פחות נברה לעין או פחות קנאית לכאורה, או אפילו סחה רשלנות שכלית בענין בעל חשיבות לאומית — היא שגרמה לבך שלא תוצר אליה תשומת הלב של מי שהכה המכריע בידו. עובדה קימת היא שהשפה זכתה להיות מדוברת אף בחוץ לארץ. הדבר קרה במדת מה בארצות שבהן החמידה השפעת ה"הדר" וה"גויש" היינו של הספר. עובדה מיוחדת מכבידה את תהליך הפצתה של השפה העברית והיא הנחיצה לדעת את השפה כדי לדעת לקרוא. מאחר שהספרים לה סימנים וקליקים.

מהו בנידון זה עצבם של יהודי צפון אפריקה, ומה הם הסבויים להשלט העברית ביניהם? המצב הרוחני הוא כפול: מצד אחד קיימות עדיין שכבות רחבות למדי של אוכלוסייה יהודית מסורתית, שבקרבה נשמרה האש הקדושה של היתדות ויחד עם זה הידיעה הרחבה פתוח או יותר של ספרי הקודש. מצד אחד קיימת שכבה רחבה למדי של אנשים שנתחנכו לתרבות האירופית למעלה מן המדה השטחית הרגילה ושנעשו על ידי כך זרים להלך המחשבות, הרעיונות והמגמות של השכבות הסטוריות פתוח או יותר. נמצא ביניהם גם מספר ניכר של אנשים בעלי תרבות גבוהה לא תרבות הנרכשת באוניברסיטאות בלבד, אלא זו המתעצבת על ידי התעמקות ופעולה אישית בדרכי המתודו והרעש שנרכשו באוניברסיטאות; אנשים שהמחשבה הסדעית והספרותית האירופית היא מולדתם התרבותית, ואשר רק בקושי היו מסכימים לשוב ולהסתגל ולוותר על אפקי. התרבות העולמית, שבה בשימת נפשם והיא להם יותר מנטיה פשוטה לחקוי קופי בנוסח תקופת ההשכלה.

אבל בעמקי הנפש של השכבות האינטלקטואליות הרציניות האלה קיים עוד שרדו חי של ריפון חפ. מבחינת הרגש לא נוזק עדיין הקשר שלהם עם העם היהודי שבחיקו נולדו, אפילו אם מרכזי האור של התרבות והרוח הם בשבילם, למעשה פרים ודומא או פירנצי על אוניברסיטאותיה, על אקדמיותיה וספריותיה בעלות חשיבות על-לאומית ולמעשה הן צרפתיות ואיטלקיות — אבל לא עבריות וכנגד זה, בהמונים הרחבים שרגש יהודי תם של יהדות מסורתית טרום-ציונית עודו קיים בקרבם, סורגשת נטיה חזקה למדי וצורך נפשי לפנות אל מרכזי התרבות החרישה. האירופית.

ועל כך, הדרך היחידה לפעולה רחבה למען השפה בקרב האוכלוסיה היהודית של צפון אפריקה היא הדרך המסתמנת על ידי נקודת הפגישה של המצב הרוחני הסכול הסתואר למעלה, אסנם בקצור במרץ: ררך התרבות החדשה והחיה בשפה

העברית. על שפה זו להיות יותר מאשר שפה "מדוברת" שפה "חיה" עליה להעשות לשפת מחשבה של ההחשבות העבריות. עצם היותה שפת מחשבה יוחר מאשר שפה של השמוש ול"מימי היא הוא שמוחה שפה עם עצם היותו של האדם ואינו נותן לו להשתחרר למנה השפה — האמיתית — השפה הידועה למעשה. — היא השפה של מחשבתו ושל חיי הנפש העמוקים ביותר שלנו ולא זו של היחסים היום יומיים, של ה"ה" ומשא: השפה שהיא בשך מבשרנו משום שזיא עצם גופה של מחשבתנו המהותית הוויחבו האמתית; אין היא כאמור, לבוש גרידא שאפשר לפשוט אותו בעת רצון. ואין היא עשוי לעטוף כל גוף וגוף כמו בגד מחנות הסמרטוט. והוא הדין ביחס לשפות השונות והרבות המהוות את המטען הלבנטיני, שעל כן לבנטיני הוא: לא משום שהוא גר בארצות המזרח, אלא משום שהוא מצמצם את אישיותו הרוחנית לדרגה הדלות של הבגדים מן המוכן, שהוא לובש אותם לאחר שקנה אותם בחנות הבגדים המשוששים, במקום ליצור לעצמו שפה משלו בדרך העמקת אישיותו. אישיותו בנו אפשריה רק על ידי למוד רציני בספרים בשפה שאינה שמושית בלבד אלא הרבותית. הלבנטיניות יותר ששהיא עובדה, היא צורה מנטלית המיצגת את השלילה בפועל של העקרון שקבענו ואשר לפיו השפה היא גוף ולא לבוש. גוף המחשבה ולא עטיפתה, ואמת זו מתנקמת במי שמתעלם ממנה, עד כדי דלדול מוחלט של אישיותו. הנה אומר: היא דבה את האדם שבחר לעצמו שפה כתוד לבוש במקום עצם היותו הרוחנית. לעניות שכליה אמיתית, אישיותו הרוחנית של אדם זה נכלאת בתחום הדל של שפת השמוש.

העברית כצפון אפריקה צריכה להופיע כשפה של תרבות, כפי שארץ-ישראל צריכה להופיע כארץ של תרבות; כדי שהשפה ותנועת התחיה הלאומית תהלוטנה את המומנט הרוחני הבא בעקב המלחמה ותוכלנה להגשים אח האפשרויות הרוחניות שזן תוצאות של ההיסטוריה שעברה, המהווה המתהווה על ידי נקודת הפגישה שעליה דובר לעיל. על כך, עברית כתוד שפה של למודים, בית ספר וסורים — מורים-מדריכים — ספר וידחון, אשר ישסשו את הצרכים התרבותיים באותה המדה שיכולים לשמש כתי הספר והלמודים של הארצות ההרבותיות ביותר.

כתי ספר וספריות המתנהלים על ידי מורים בעלי שיעור קומה אירופי מכל הבחינות: תרבות, הנוף, סגנון של חיים מודרניים. החפתוחה שכלית והכרה של העולם המודרני כעולמם, הכל מבחינת ההכרה העברית במרכז. מורים שיהיו גם בניגוי התרבות אף על פי שהם באים מארץ-ישראל ושהם יהודים המורים בשפה העברית, באופן שמי שלמד בפריס או במרכז אירופי אחר, או זה המשתתף גם ראפן פעול בתנועה התרבותית האירופית — ימצא כנגדו אף מחנך לחמנות כתי-הספר שבהם צריך המרה להיות מורה מתנך ורקא בתחום התפקיד הנורמלי, הסכולסטי שלו — את הטפוס של אנושיות עברית שאתה יש לו להתחשכ ושחעורר דגש של כבוד.

ולכן: תרבות רחבה ובטוחה, היסודית-פלוסופית ופלוסופית-פוליי טית, של המורים שעלינו לשלוח לארצות האלה ועוד, תרבות אסתטית, ספרותית לשם שליחות של "יצוג" לאומי, מאחר שאין לנו מוסדות דשמיים של יצוג ריפולמטי — יצוג לאומי לא אצל רשויות מבוססות, אלא אצל דעה קהלה הרחבה של יהודים ולא יהודים, שהיא הבסיס האנושי והמוסרי של היצוג הפוליטי. האם ההתקבצויות היהודיות הגדולות שלנו שיאפות אל על, אל פסגות החרבות האירופיות שהיא תרבות אנושית, על אף הצללים, שאינם חטרים כהו — הנה אחד המרכיבים הלאומיים

של התרבות-האירוסית או העולמית-היא הארץ-הזאת; ארץ האל: ארצכם וארץ
 עמכם. ואין קדע בין אוניברסליזם ומודרניזם של ערכים ל"ן תרבות עברית.
 הודות לציונות-זאת-היא-שאלה של עצמות ולא של תעמולה
 האם נעשה זאת?

נתקבלו במערכת:

נתקבלו במערכת: שמים אדומים — שירום וילנה ת"ש.
 — מ. ב. שניידר — תורת הלשון בהתפתחותה. כרך שני: תורת שמוש הלשון (סינכסיס). וילנה, ת"ש 1940.
 — נתן גורביץ (קויפטאון) "בכר" דגום הפועל הצעיר. תת"ש 1940.
 — "בצדק" ירחון לסדע, לספרות ולבעיות הווסן. תעודת: תיים משרנובוץ (רב צעיר). הוברת ג' (15), שנה ב' גווינורק, — "ניב" בלו סכמא לספורים צעירים. אחת לחודש ע"י הסתדרות הנוער העברי ונסיוע הסתדרות העברית באמרוקת. תוברות כ"ו, כ"ח. גווינורק.
 — העברי תשנ"ו, גליון מ"ו בשבט. סנוקד ומצוויר.
 — המדה כן יהודה — בן יהודה חיוו וספעלו. ירושלים, ת"ש"א.
 — ווססן סונכטו — לקורות השפה העברית כשפת לימוד בתכמת הרפואות. חוספה: כל כתבוו הרפואיים של תוסב"ם (רשומה ביבליוגרפית). הוצאת גניזה, ירושלים, ת"ש.
 — יעקב בהן — ציון באוויקום. מסדה, ת"א סולרתו. שנתון לנוער ולעם ערוך בידי א. ז. בווישו. תלשבת הראשות של הקרון הקימת לישראל בהוצאת ראובן מס, ירושלים, תש"א.
 — ירוחם וררימון — לבעיות כהב-הד-פוס העברי. ירושלים תש"א.
 — גרשון גונסבורג — על עמנו ועתידנו. תצעה לתקנוים.
 — גרשון גונסבורג — ברבר הנקוד. על הקנוו ושכלולו. ירושלים.
 — ד"ר אפרים שמואלי — תולדות עסנו בזמן ההוש. סגלות ספרד עד תקופת ההוש-כלה (1492-1815). הוצאת צ. לינמן, תל-אביב, תש"א.
 — אברהם ברודיס — שירום. רברי תק-דמת כאת אשר ברש, "אוצר התלמוד", הוברת י"ח. הוצאת "קהל" בע"ס, ירו-שלים.
 — א. כריסון — ארם ואדמה. רוסון. הוצאת אחיאסף, ירושלים, תש"א.
 — ד"ר ב. אבניאל — בעיות עבודה בא"י. ראובן מס, ירושלים.
 המדיל האתראי: ד"ר א. רוזנפלד

עם וספר

הוצאה חר-פעמיח של
הברית העברית העולמית
 בעריכת נתן נד"ב לאם תל-אביב, תמו השני — יולי 1943

ה ת ו כ ן :

היהרות הספרדיית כחזית העברית:
 א) פרופ' נ. סלושץ
 ב) פרופ' י. שקי
 ג) אברהם אלסאליח
 ד) ד"ר א. רוזנפלד

בגיא ההדיגה:
 ה) א. צוינסקן
 ו) ג. קולודני

לבעיות הלשון והתרבות:
 ז) פרופ' ד"ר י. קלוזנר
 ח) יעקב פיכמן
 ט) משה כרמון
 י) שלום שווארץ
 יא) משה קליינמאן
 יב) ישי אולר
 יג) ירוחם טולקס
 יד) איתמר בן-אבי זיל

וחתומה העברית בתפוצות:
 טו) צ. בכר, לונדון
 טז) ר. רילוב, בואנוס איירס
 יז) ת. ברמן, מסיקו
 יח) י. בן-דוד, עדן
 יט) א. צארום, אלכסנדריה
 כ) י. מרגן, בירות
 כא) הרב ש. באבוט, בירות

במערכה העברית בארה"ב כותבים אלינו:
 אוטרליה, איקי אנגליה, ארגנטינה, אריטריאה, ארצות הברית, דרנב, אמריקה, הודו, טוניס, מורקיה, לבנון, מאוריציוס, מסיקו, מצרים, מוריק, ערן, פורמונל, קונגו הבלגית, קניה, קניה, חופן.

בארץ-ישראל:
 בב) ברוך קרופניק
 כג) א. ברודיס
 כד) ד"ר ש. אייזנשטיט
 כה) ד"ר צ. רוזי

בברית העברית העולמית בשדה ספר:
 לו) נתן נד"ב לאם
 לז) יצחק למדן
 לח) פ. עזאי
 לט) עבר הדני

ל) ד"ר ישראל קלוזנר
 לא) פרופ' א. קמינקא
 לב) הרב ז"ר ש. גרינברג
 לג) ד"ר א. פוירשטיין
 לד) עוזיא רייברט

ברזיקה ספרותית

הכתובת: תל-אביב, ארץ-ישראל, ת. ד. 1121

